

DANSK ARABISTIK OG ISLAMFORSKNING I
DET 17.-19. ÅRHUNDREDE
HOVEDTRÆK BIBLIOGRAFISK BELYST

AF

STIG T. RASMUSSEN

Indledning: de orientalske samlingers historie¹

Det kongelige Biblioteks orientalske samlinger går tilbage til bibliotekets grundlæggelse i 1653.² Samlingerne var ikke opbygget systematisk, men udgjordes af gaver til kongens bibliotek, eksempelvis Koranhåndskrifter. Ét af disse håndskrifter³ er i 1664 dediceret på arabisk og latin til bibliotekets grundlægger, Frederik III, af en dansk orientalist,⁴ hvis studierejser kongen havde bekostet.

I årene 1735-1749 blev biblioteket på Gottorp Slot integreret i Det kongelige Bibliotek.⁵ Blandt håndskrifterne befandt sig 14 af ca. 30 persiske indkøbt af Adam Olearius⁶ under hans rejse til Persien 1633-

¹ En engelsksproget version af indledningen findes i *Catalogue of Arabic Manuscripts : Codices Arabici Additamenta & Codices Simonseniani Arabici* / Ali Abd Alhussein Alhaidary and Stig T. Rasmussen. Copenhagen : Munksgaard, 1995. 472 p. : ill. Catalogue of Oriental Manuscripts and Xylographs etc. in Danish Collections (COMDC) ; vol. 5.1.

² En detaljeret fremstilling af bibliotekets historie findes i *Historiske Efterretninger om det store kongelige Bibliothek i Kiøbenhavn* / ved E.C. Werlauff. 2. udg. Kiøbenhavn, 1844. – De orientalske samlingers historie er behandlet særskilt i *Det kongelige Biblioteks orientalske Haandskriftsamling* / Svend Dahl. I: Øst og Vest. Afhandlinger tilegnede prof. dr. phil. Arthur Christensen, København, 1945, side 21-43.

³ Cod.Arab.XIX.

⁴ Th. Petræus – se nedf. side 263 og note 40.

⁵ H. Ilsøe i *På Papir, Pergament og Palmblade : Skatte i Det kongelige Bibliotek*, København, 1993, side 69-76. – Engelsk udgave: *On Paper, Parchment and Palm Leaves : Treasures of The Royal Library, Denmark*. Copenhagen, 1993.

⁶ se nedf. side 263-266 og note 41.

1639.⁷ Bemærkelsesværdigt er et fragment af koranen,⁸ et pragtværk fra 1306-1310 udført i Bagdad på bestilling af den mongolske hersker Öljajtü til hans eget mausolæum. De resterende ca. 16 håndskrifter er kommet til Det kgl. Bibliotek i Berlin.⁹

Den Arabiske Rejse 1761-1767 markerede et vendepunkt i samlingsopbygningen. Ekspeditionen kom i stand på initiativ af Göttingen-professoren J. D. Michaëlis.¹⁰ Projektet voksede i løbet af fem år fra en enkeltmandsrejse med klart missionsigte til en regulær videnskabelig ekspedition, der tiltrak sig hele det lærde Europas opmærksomhed og så stort et antal spørgsmål fra institutioner og enkelt-personer, at listen over ekspeditionens opgaver kan betragtes som en udførlig katalog over alt, hvad man ikke vidste, men formodede, om Orienten.¹¹ Der blev i Tyrkiet, Ægypten og Jemen anskaffet 116 håndskrifter, mest arabiske, men også enkelte persiske og hebraiske.¹² Retningslinjerne

⁷ Rejsebeskrivelse i *Vermehrte Neue Beschreibung Der Muscowitischen und Persischen Reyse* / Adam Olearius ; hrsg. D. Lohmeier. Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 1971. 768 s. : ill., kort. Originalår 1656. En kortere første version udkom 1647.

⁸ Cod.Arab.XLIII. 2 bl. – Andre kendte fragmenter befinder sig i The Chester Beatty Library, Dublin, og Topkapi-museet, Istanbul.

⁹ D. Lohmeier anfører i *Vermehrte Neue Beschreibung...*, 1971, side 40*, note 168 flg. katalognumre: Bd. VI nr. 165-167, 447 og 816; Bd. VI nr. 67, 103 og 367; yderligere 2 håndskrifter er identificeret som hidrørende fra Olearius' samling, medens 4 ikke længere kan identificeres. – I arkiv E 32 i Det kongelige Bibliotek, København, er en gruppe på 11 ikke nærmere specificerede orientalske håndskrifter under ét angivet som overført fra Gottorp, medens yderligere to er anført med Gottorp som proveniens: Cod.Pers.XLII (historie); og Cod.Pers.LXXXIV (Sa'di's Gûlistân).

¹⁰ 1717-1791. Biografi i *Allgemeine Deutsche Biographie*, bd. 21, side 685-690. – Michaëlis beskriver kort sin andel i forberedelsen af Den Arabiske Rejse i sin *Lebensbeschreibung von ihm selbst abgefasst, mit Anmerkungen von Hassencamp*, Leipzig, 1793, side 66-75.

¹¹ Michaëlis offentliggjorde et stort antal spørgsmål, som ekspeditionen skulle søge at besvare i *Fragen an eine Gesellschaft Gelehrter Männer, die auf Befehl Ihro Majestät des Königes von Dännemark nach Arabien reisen*. Frankfurt a.M., 1762 – to år efter ekspeditionens afrejse. De fleste af spørgsmålene havde deltagerne dog forinden fået medgivet i kopi, bl.a. som indførsler i F.C. von Havens dagbog (se nedf. side 271-272, samt noterne 12, 47 og 48).

¹² 108 af disse håndskrifter er opregnet i „Fra København til Konstantinopel. På grundlag af F.C. von Havens dagbog“ / Hertha Kirketerp-Møller. *Fund og Forskning*, bd. 17, side 79-94 (Håndskrifter købt i Konstantinopel). – Fortsat i „Arsenik og gamle håndskrifter. En dansk forskningsekspeditionens ophold i Ægypten 1761-62. På grundlag af F.C. von Havens efterladte papirer“ / Hertha Kirketerp-Møller. *Fund og Forskning*,

for anskaffelsen af håndskrifter er givet i § 11 i den kongelige instruks af 15.12.1760 for ekspeditionen.¹³ Her knæstettes det også sidenhen fulgte filologisk-videnskabelige princip, at der ikke skal anskaffes pragt-udgaver, men alene lægges vægt på håndskrifternes indhold. Desuden fastslås det, at der ikke skal købes koranhåndskrifter, eftersom de haves i forvejen og er lette at få fat i efter hver tyrkerkrig.

I 1785 erhvervede Det kongelige Bibliotek via professor C. G. Kratzenstein¹⁴ 68 persiske håndskrifter,¹⁵ væsentligst omhandlende historie og medicin, fra P. J. Flor¹⁶, der havde praktiseret som medicus i Frederiksnagore fra 1759 til sin død i 1776.

J.G.C. Adler¹⁷ havde studeret sammen med den tyske græcist og orientalist J.J. Reiske¹⁸ og sørgede efter Reiske's død for, at hans talrige afskrifter af arabiske og persiske håndskrifter kom til Det kongelige Bibliotek.¹⁹

I 1836 omfattede Det kongelige Biblioteks orientalske samlinger 601 håndskrifter, heriblandt 20 hebraiske, 360 arabiske, persiske, sy-

bd. 24, side 119-140 (håndskrifter købt i Cairo). – En fortegnelse på arabisk over disse håndskrifter findes tillige side 10-15 i den arabiske indledning til *Catalogue of Arabic Manuscripts*, COMDC vol. 5.1 (jf. note 1 ovf.). – Yderligere 8 håndskrifter, købt i Jemen og omtalt, men ikke som de øvrige katalogiseret, i F.C. von Havens dagbog, er forsøgt identificeret in *Den Arabiske Rejse*, 1990, s. 331-335 (se note 13).

¹³ Originalteksten er gengivet in extenso i *Carsten Niebuhr und die Arabische Reise 1761-1767* / Stig T. Rasmussen. Boyens : Heide in Holstein, 1986, side 59-78. – Første gang publiceret af J.D. Michaëlis i *Fragen...*, 1762. – Michaëlis udelod §§ 6-7, der indbyrdes stiller ekspeditionsmedlemmerne lige.

En dansk oversættelse af instruksen findes i *Den Arabiske Rejse 1761-1767 : En dansk ekspedition set i videnskabshistorisk perspektiv* / red. Stig T. Rasmussen. København : Munksgaard, 1990, side 59-80.

¹⁴ 1723-1795. DBL¹, bd. 9, side 465-471; DBL², bd. 13, side 276-281; DBL³, bd. 8, side 267-269. Større levnedbeskrivelser af E. Snorrason i *Kratzenstein : En flittig dansk professor fra det 18. århundrede*, København 1967; og i *C.G. Kratzenstein, professor physices experimentalis Petropol: et Havn: and his studies on electricity during the eighteenth century*, Odense 1974.

¹⁵ Forteegnelse i Det kgl. Biblioteks arkiv A8-248.

¹⁶ Fødselsår ukendt. Kort biografi i *Danske ostindiske Personalialia* af Kay Larsen (Ny kgl. Samling 1862 fol.).

¹⁷ 1756-1834. – Se nedf. side 277-278 og note 54.

¹⁸ 1716-1774. Biografi i ADB (jf. note 10), bd. 28, side 129-143. – Selvbiografi i *D. Johann Jacob Reiskens von ihm selbst aufgesetzte Lebensbeschreibung*. Leipzig, 1783.

¹⁹ J.J. Reiskes samling af afskrifter er beskrevet i selvbiografien, side 152-167.

riske og armenske; 50 indiske palmebladshåndskrifter og 41 på papir; 50 kinesiske og japanske håndskrifter; samt 30 arabiske og persiske afskrifter af ovennævnte J.J. Reiske²⁰.

I 1845 blev 134 orientalske håndskrifter²¹ overført fra Universitetsbiblioteket i København til Det kongelige Bibliotek, og i 1849 blev 9 arabiske og tyrkiske håndskrifter, samlet af den danske generalkonsul i Tunis 1820-1833, C.T. Falbe,²² føjet til samlingen umiddelbart før udarbejdelsen af den første samlede katalog over bibliotekets nærestlige håndskrifter.²³

I løbet af de næste halvhundrede år blev der kun anskaffet enkelte nærestlige håndskrifter.²⁴ I 1914 vendte iranisten Arthur Christensen²⁵ hjem fra Persien med 152 persiske og 100 arabiske håndskrifter.²⁶ I 1919 og 1920 blev fire arabiske håndskrifter overført til de orientalske samlinger fra andre afdelinger i Det kongelige Bibliotek,²⁷ og tre til købt på auktioner,²⁸ ligesom yderligere 15 arabiske håndskrifter²⁹ i 1921.

I 1930 købtes ét håndskrift,³⁰ og i 1932 erhvervede Det kongelige Bibliotek David Simonsens meget store privatbibliotek.³¹ I 1956 er-

²⁰ Ifølge E.C. Werlauff, citeret af Svend Dahl, 1945, side 30.

²¹ Ifølge Svend Dahl, 1945: 39 arabiske, 7 etiopiske og egyptiske, 1 armensk, 10 tyrkiske, 51 hebraiske, 6 syriske og 20 persiske.

²² 1791-1849. – Se nedf. side 282 og note 59. – 1851-katalogen (jf. note 23, nedf.), angiver imidlertid kun Falbe som proveniens for 10 håndskrifter, nemlig Cod.Arab. CCLXXXVI og Cod.Turc.III.

²³ *Codices Orientales Bibliothecae Regiae Hafniensis jussu et auspiciis Regiis enumerati et descripti. Pars altera. Codices Hebraices et Arabices continens.* – Hafniae 1851. – Dette bind II ud af i alt 3 beskriver 46 hebraiske og 309 arabiske håndskrifter (bd. I, 1846, beskriver indiske håndskrifter, og bd. III, 1857, beskriver håndskrifter på persisk, tyrkisk, urdu og enkelte andre sprog). – De kufiske koraner var blevet behandlet af J.G.C. Adler i 1780 (se nedf. side 278).

²⁴ Cod.Arab.Add.15 og 17.

²⁵ 1875-1945. DBL², bd. 5, side 11-14; DBL³, bd. 3, side 233-236.

²⁶ Hand-lists foreligger i Orientalisk Afdeling. Der planlægges katalogisering i COMDC-serien (jf. note 1) af disse samlinger.

²⁷ Cod.Arab.Add.1, 4, 31 og 32.

²⁸ Cod.Arab.Add.21, 22 og 26.

²⁹ Cod.Arab.Add.2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 16, 18, 20, 23, 25 og 28.

³⁰ Cod.Arab.Add.12.

³¹ Svend Dahl, 1945, s. 42. – Biografi i DBL², bd. 22, s. 25-27; DBL³, bd. 13, s. 385-386. – Se også F. Løkkegaard i *Københavns Universitet 1479-1979*, Bd. 8, Køben-

hvervedes i København en rigt illumineret Koran.³²

I 1960'erne and 1970'erne anskaffedes 12 arabiske håndskrifter,³³ samtidig med, at en mindre samling af islamiske miniaturemalerier blev etableret.³⁴ Siden da er ingen nærøstlige håndskrifter kommet til Det kongelige Bibliotek, med undtagelse af enkelte gaver,³⁵ og samlingen, der nu omfatter henved 1000 nærøstlige håndskrifter dateret fra det 10. til det 19. århundrede, kan med rimelighed betegnes som ganske repræsentativ for bogkunstens udvikling i Det nære Østen.

Orientalistikken i Danmark

Det kongelige Biblioteks orientalske samlinger er opbygget i takt med udviklingen af videnskaberne om Det nære Østen.³⁶ Udviklingen er forløbet fra bibelstudierne som orientvidenskabernes *raison d'être* over kildeindsamling til studier af islamiske emner på disses egne vilkår. I det følgende skal hovedtræk af denne udvikling søges belyst bibliografisk ud fra danske orientalistes monografier om nærøstlige emner.

Det 16. århundredes orientalistik var altovervejende præget af bibelstudier, med reformations-forkæmperen Hans Tausen³⁷ som det i

havn 1992, s. 507. – David Simonsens usædvanligt rige bibliotek, der kom til at danne kernen i Det kongelige Biblioteks Judaistiske Afdeling, er beskrevet af R. Edelmann i *Nordisk Tidskrift för Bok- och Biblioteksväsen*, Årg. XXIV, 1937, side 223-232. – Samlingen af håndskrifter omfattede 127 hebraiske, 21 arabiske (beskrevet i COMDC 5.1 – jf. note 1), 7 judæo-arabiske, 10 persiske, 3 tyrkiske og 2 på mere end ét orientalsk sprog.

³² Cod.Arab.Add. 45.

³³ Cod.Arab.Add. 33-44, fra O. Rescher, Istanbul.

³⁴ Ca. 200 enkeltblade og et lille antal hele illustrerede håndskrifter blev købt af iranisten Hertha Kirketerp-Møller (1908-1989), der var Det kongelige Biblioteks fagreferent for Vestasien og Nordafrika 1967-1978. Hertha Kirketerp-Møller skrev den første seriøse fremstilling af emnet på dansk: *Det islamiske bogmaleri*. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, 1974. 178 s. : ill.

³⁵ Af hvilke kan nævnes en koran og en bønnebog.

³⁶ For en dyberegående fremstilling af semitistikens og islamstudiernes historie, se F. Løkkegaard 1992 (jf. note 31), side 477-509. – Sammesteds findes tillige historiske redegørelser for iranistikken (s. 675-694) og turkologien (s. 695-714), samt for oldtidsfagene (assyriologi s. 567-591, ægyptologi s. 593-652, koptisk og demotisk s. 653-674). Indologien er behandlet s. 511-566, og de østasiatiske sprog s. 715-742.

³⁷ 1494-1561. DBL¹, bd. 17, side 100-114; DBL², bd. 23, side 367-379; DBL³, bd. 14, side 378-385. – F. Løkkegaard, 1992 (jf. note 31), side 481-482.

1537 reorganiserede universitets første professor i hebraisk. Teologen Niels Hemmingsen³⁸ beklædte embedet lidt senere i århundredet, hvis største frembringelse inden for orientalistikken var Frederik II's bibel 1589.

I det 17. århundrede begyndte den udvikling, der, trods kirkelig pression, førte orientalistikken til empirisk grundede studier af Orientens sprog og kulturforhold, baseret på selvsyn under længere tids ophold i Orienten og under indtryk af samhandelens nyttebetingede nedtoning af religiøse forskelle.

I det 18. århundrede konsolideredes orientalistikkens bredere perspektiv, omend stadig med udgangspunkt i gammeltestamentlige problemstillinger, kulminerende i Den Arabiske Rejse 1761-1767³⁹, som resulterede i tilvejebringelsen af righoldige, i stort omfang stadig eksisterende samlinger inden for naturvidenskaberne og af orientalske håndskrifter.

I det 19. århundrede frigjorde studiet af Det nære Østen sig endelig fra bibelstudierne og tog udgangspunkt direkte i arabisk-sproglige, næroftligt historiske eller islamisk-kulturelle forhold af interesse også for bredere kredse – nævnes kan eksempelvis vikingernes handelsforbindelser med Islams verden, arabisk retorik, etikken i Koranen, arabernes geografi, og 1001 Nat.

De tre århundreders udvikling, der bragte nærorientalistikken fra teologisk hjælpevidenskab til selvstændig humanistisk videnskabsgren, søges i det følgende (bio)bibliografisk belyst. For hver person gives en biografisk skitse, en bibliografi over monografier inden for den næroftlige orientalistik og en fortegnelse over de orientalske håndskrifter, der med sikkerhed kan tilskrives den pågældende, eksempelvis erhvervet af vedkommende under rejser i Orienten, og som senere er kommet til Det kongelige Bibliotek.

Et stort antal håndskrifter vides at hidrøre fra de samme og andre kendte personer, men proveniensen for hvert enkelt håndskrift er ikke dokumenteret og må først undersøges nærmere, før en udtømmende fortegnelse kan opstilles.

³⁸ 1513-1600. DBL¹, bd. 7, side 324-334; DBL², bd. 10, side 52-63; DBL³, bd. 16, side 247-249. – F. Løkkegaard, 1992 (jf. note 31), side 483-484.

³⁹ se ovf. side 258-259 og nedenfor, side 270-274.

17. århundrede

THEODOR PETRÆUS (ca. 1630-1672)

Biografi¹⁰

Orientalist. Studerede i Leiden 1650-55. Rejste 1655-59 i Orienten med Frederik III's understøttelse. Studerede 1660-62 påny i Leiden, og 1662-64 i London. Medvirkede ved den store, armenske bibeludgave 1666 og publicerede selv flere armenske tekster 1666-67. Hans efterladte orientalske håndskrifter solgtes for hovedpartens vedkommende til Det kgl. Bibliotek i Berlin. To er i Det kongelige Bibliotek i København, begge med dedikation til kongen.

Bibliografi

Petræus, Theodor: 3 apostelbreve på arabisk og etiopisk sammen med Georg Nisselius. 1654.

Petræus, Theodor: Homilia Aethiopica. – London, 1660. – Nyt oplag 1668.

Petræus, Theodor: Psalterium Copticum. – 1659 og 1663.

Petræus, Theodor: Oversættelse af den etiopiske version af de 12 små profeter. Joel, Jonas, Sophonias og Malachias udkom 1660-61.

Petræus, Theodor: Doctrina Christiana, Armenice, in Latinum versum. – Amsterdam, 1666.

Håndskrifter erhvervet til Det kongelige Bibliotek:

Cod.Arab. XIX: Koran

Cod.Arab. XXIX: Koran

ADAM OLEARIUS (1599-1671)

Biografi¹¹

Gesandtskabssekretær, matematiker, astronom, bibliotekar og kunstkammerbestyrer for hertug Frederik III af Gottorp. Var 1633-35 sekretær for et gesandtskab til Moskva og deltog 1635-39 i en sendefærd til Persien via Rusland med det formål at grundlægge en gottorpsk-

¹⁰ DBL¹, bd. 13, side 77 ff.; DBL², bd. 18, side 292-293; DBL³, bd. 11, side 339-340. – E. Iversen i *Fund og Forskning* IX, 1962, side 79-113.

¹¹ DBL¹, bd. 12, side 399 ff.; DBL², bd. 17, side 381-384; DBL³, bd. 10, side 664-665. ADB (jf. note 10), Bd. 24, S. 269-276. – D. Lohmeier 1971, Nachwort, side 3*-42*; komplet bibliografi sammesteds side 63*-72*.

persisk handel. Olearius udgav 1647 sin rejsebeskrivelse, der udmærker sig ved sine righoldige etnografiske og historiske oplysninger, samt nøjagtige kort, specielt over Volgaegnene. I samarbejde med en perser, der havde fulgt ham tilbage til Slesvig, oversatte han Saadi's Gulistan og udgav den 1654. Han ordnede det hertugelige bibliotek, hvis kostbarheder også talte de af ham hjembragte orientalske håndskrifter. En væsentlig del af det hertugelige kunstkammers samlinger udgjordes af ting, Olearius havde hjembragt fra Rusland og Persien.

Bibliografi

Olearius, Adam: Vermehrte Neue Beschreibung Der Muscowitischen und Persischen Reyse. So durch gelegenheit einer Holsteinischen Gesandtschaft an den Russischen Zaar vnd König in Persien geschehen. Worinnen die gelegenheit derer Orter vnd Länder / durch welche die Reyse gangen / als Liffland / Rußland / Tartarien / Meden vnd Persien / sampt dero Einwohner Natur / Leben / Sitten / Hauß= Welt= und Geistlichen Stand mit fleiß auffgezeichnet / vnd mit vielen meist nach dem Leben gestellten Figuren gezieret / zu befinden. Welche zum andern mahl heraus gibt Adam Olearius Ascanius / der Fürstlichen Regierenden Herrschafft zu Schleswig Holstein Bibliothecarius vnd Hoff Mathematicus. Schleswig Im Jahr M DC LVI [1656]. – Hrsg. von Dieter Lohmeier. – Tübingen, 1971. – XXXV, 802, 104 s. : [100] kobberstik, [7] portr., [3] kort i lomme. – På

På modstående side: Fig. 1. Titelsiden fra Adam Olearius' oversættelse af Saadi's Gulistan

Under opholdet i Shemakha i Persien fik Adam Olearius i 1637 af sin lærer i persisk foræret et håndskrift med digteren Saadis værk *Gulistan*, „Rosenhaven“. Værket præsenteres i *Vermehrte Neue Beschreibung Der Muscowitischen und Persischen Reyse*, 5. bog, kapitel 25, side 618:

Om de Persers Academier og fri Kunster: „De haver Oratoriam forfatted i korte Præ[ce]ptis, saa og Poesin, men til praxin læser de dennem begge med hver annder, effterdi deris Oratoriske saa vel som og Historiske skrifter ere prydede med vers, hvorudi mange fiine moralia og sindrige sprog ere befattede; formedelst sprogetz siirlighed læser de gerne og allerførst Kùlustan [Gulistan], som de[n] udi gandske Orienten høistberømte Poet, Schich Saadi haver gjort og for it Aar siden [1654] paa Tÿdsk oversat [af Olearius selv]; Thi denne förer foruden en lifflig Oratoriske maneer at tale med og mange kloge politiske regle med sig udi vers forfattede; Og er der ingen i Persien, som ikkun kand læse og skrive, der jo skal have denne bog i deris huuse og hvo der vill være noget lærd og fornem gandske i deris hoveder [=kunne teksten udenad] hvilcket mand nocksommeligen og med stor lyst kand fornemme aff deris discursur udi deris gestebud, handell og vandell, thi da löber der gemeenlig it vers iblant med, som holder it efftertænkelig ordsprog eller lignelse i sig.“

[Teksten er her citeret efter en upubliceret oversættelse fra 1672-1675, nu i Karen Brahes bibliotek, kat.nr. C.V. 4-5]

- titelkobberet: Vermehrte Moscovitische vnd Persianische Reisebeschreibung.
 - - : Upubliceret oversættelse til dansk 1672-75 i Karen Brahes Bibliotek i Odense. C.V. 4-5]
- Olearius, Adam: Persianischer ROsenthal. In welchem viel lustige Historien / scharffsinnige Reden und nützliche Regeln. Vor 400. Jahren von einem Sinnreichen Poeten SCHICH Saadi in Persischer Sprach beschrieben. Jetzo ober von ADAMO OLEARIO, Mit zuziehung eines alten Persianers Namens HAKWIRDI übersetzt / ... - Hamburg, 1654.
 Yderligere 3 udgaver mellem 1660 og 1696.
- Olearius, Adam: Des HochEdelgebornen Johan Albrechts von Mandelsloh Morgenländische Reyse-Beschreibung. Worinnen zugleich die Gelegenheit vnd heutiges Zustand etlicher fürnehmen Jndianischen Länder / ... wie auch die Beschaffenheit der Seefahrt über das Oceanische Meer. Heraus gegeben Durch Adamum Olearium. Mit desselben unterschiedlichen Notis oder Anmerckungen / ... gezieret. - Hamburg, 1658.
 Yderligere 2 udgaver mellem 1668 og 1696.
- Olearius, Adam: BIBLIA. Das ist: Die gantze Schrifft Altes und Newes Testaments Deutsch / Doct. Martin Luther. Nach dessen letzten und correctesten Edition so An. Christi 1545 ... außgangen / sampt deß Sauberti Summarien und Abtheilung der Capitel. ...[nytryk af Luthers bibel udg. af Adam Olearius]. - Schleswig, 1664.
- Olearius, Adam: Gottorffische Kunst-Cammer / Worinnen Allerhand ungemene Sachen / So theils die Natur / theils künstliche Hände hervor gebracht und bereitet. Vor diesem Aus allen vier Theilen der Welt zusammen getragen. Jetzo beschrieben / Durch Adam Olearium, Bibliothecarium und Antiquarium auff der Fürstl. Residentz Gottorff. - Schleswig, 1666. - Ny udgave 1674.
- Olearius, Adam: Orientalische Reise-Beschreibunge Jürgen Andersen aus Schleswig der An. Christi 1644. außgezogen und 1650. wieder kommen. Und Volquard Jversen aus Holstein so An. 1655. außgezogen und 1668. wieder angelanget. Seynd beyde respective durch Ost Jndien / Sina / Tartarien / Persien / Tūrckeyen / Arabien und Palestinam gezogen. ... Heraus gegeben durch Adam Olearium. - Schleswig, 1669.
 Yderligere 2 udgaver 1669 og 1696.

Håndskrifter erhvervet til Det kongelige Bibliotek:

Cod.Pers. XLII: Persiens historie

Cod.Pers. LXXXIV: Sa'di's Gûlistân

(+ yderligere 11 ligeledes overført fra Gottorp 1735)

18. århundrede

FREDERIK ROSTGAARD (1671-1745)

*Biografi*⁴²

Gehejmearkivar, oversekretær, samler og legatsifter. Dimitteret 1687, studerede som privatist 1687-90. 1690-99 studierejse til Tyskland, Holland, England, Frankrig og Italien, hvorfra han hjembragte betydelige samlinger af håndskrifter og trykte bøger, som senere måtte sælges efter en dom for modtagelse af bestikkelse i embedet som oversekretær i Danske Kancelli, hvortil han udnævntes 1721.

Bibliografi:

Enchiridion studiosi, arabice conscriptum a Borhaneddino Alzernouchi, cum duplici versione latina, altera a Frid. Rostgaard sub auspiciis Josephi Banesse, Maronitæ Syri, Romæ elaborata, altera Abr. Ecchellensis. Ex museo Rostgard. edidit Hadrianus Relandus. – Trajecti ad Rhenum, 1709.

Håndskrifter erhvervet til Det kongelige Bibliotek:

Cod.Arab. LXXVII: Salmernes Bog

Cod.Armen. II: Salmer og profetiske tekster

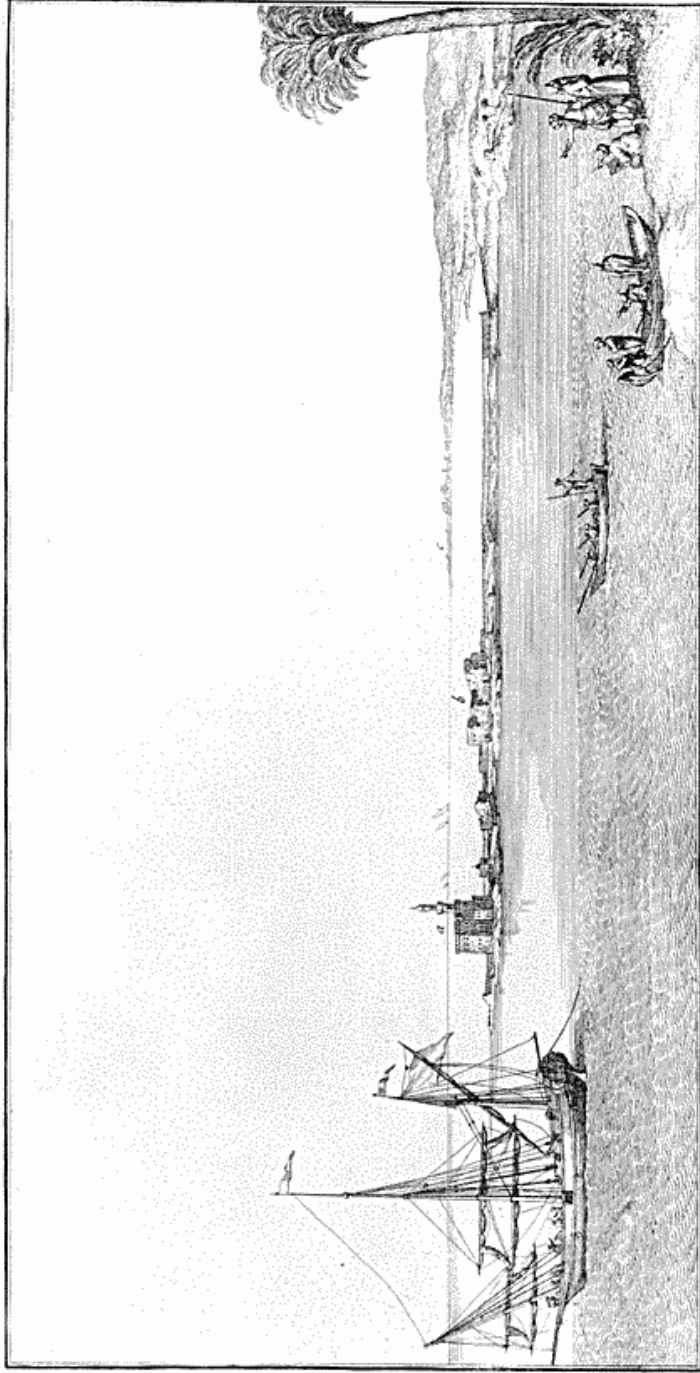
FREDERIK LUDVIG NORDEN (1708-1740)

*Biografi*⁴³

Frederik Ludvig Norden (1708-1742), søofficer, uddannet som tegner i Holland, Frankrig og Italien, hvor hans interesse for det gamle Ægypten blev vakt. Deltog 1737-38 i en ekspedition op ad Nilen, hvorunder han udførte kort og tegninger, der blev publiceret i 1755.

⁴² DBL¹, bd. 14, side 337 f.; DBL², bd. 20, side 189-193; DBL³, bd. 12, side 404-406. – E. Løkkegaard 1992 (jf. note 31), side 488.

⁴³ DBL¹, bd. 12, side 320-321; DBL², bd. 17, side 243-245; DBL³, bd. 10, side 547-549. – E. Løkkegaard 1992 (note 24), side 490. – Se også: *The Danish naval officer Frederik Ludvig Norden : his travel in Egypt 1737-38 and his Voyage... I-II, Copenhagen 1755; with plates by Marcus Tuscher / Three chapters by Marie-Louise Buhl, Erik Dal and Torben Holck Colding. Copenhagen, 1986. 64 p. : ill.*

Vue du petit Pharillon, ou Fanal, au Vieux-Port d'Alexandrie.

a. Petit Pharillon. b. Ruines de la célèbre Bibliothèque de Ptolémée Cergète. c. Pointe du château de Boukier.

Bibliografi

Norden, Frederik Ludvig: Drawings of some Ruins and Colossal Statues at Thebes in Egypt with an Account of the same in a Letter to the Royal Society 1741. – London, 1742. – 16 s.

Norden, Frederik Ludvig: Voyage d'Égypte et de Nubie, par Mr. Frederic Louis Norden, Capitaine des Vaisseaux du Roi. Ouvrage enrichi de Cartes & de Figures dessinées sur les lieux, par l'Auteur même. – A Copenhague, de l'Imprimerie de la Maison Royale des Orphelins. MDCCLV. - 2 bd. : [159] kobberstik.

Engelsk udg., London 1757; tysk, Leipzig 1779; og fransk, Paris 1795-1798.

CHRISTIAN SCHNABEL (1728-1760)

Bibliografi⁴⁴

Orientalist og skolelærer. 1745 student, 1748 magister. Studierejse 1749-51 til Frankrig, Tyskland og Holland. Efter hjemkomsten fortsatte han sin lærervirksomhed og blev 1754 rektor i Roskilde.

Bibliografi:

- Epistolæ quædam et particula prima Agrumiæ ejusque commentariorum. – 1755,
- Continuatio Agrumiæ. – 1756.

Håndskrifter erhvervet til Det kongelige Bibliotek:

Cod.Arab. CXC: Afskrift af håndskrift i Paris med kommentar til Ibn Āğurrūms grammatik

⁴⁴ DBL¹, bd. 15, side 240.

Fig. 2. F. L. Norden: Den gamle havn i Alexandria

Ved bogstav *b* ses ruinerne af oldtidens berømteste bibliotek og vigtigste lærdomscenter, grundlagt omkring 280 f.v.t. Biblioteket rummede 5-700.000 bøger (ruller), og dets kopiering af håndskrifter anses for at have haft afgørende betydning for overleveringen af den oldgræske litteratur. Biblioteket brændte i 47 f.v.t. som følge af Julius Cæsars afbrænding af havnen i militært øjemed. Det blev senere genopbygget, men påny og endeligt ødelagt i 389 e.v.t. – På dette sted bygger Ægypten nu et nyt stort nationalbibliotek.

Den Arabiske Rejse 1761-1767

GEORG WILHELM BAURENFEIND (1728-1763)

*Biografi*⁴⁵

Tegner og maler. Født i Nürnberg. Kom tidligt til København og blev elev af Johann Martin Preisler. Fik 1759 Akademiets guldmedalje.

Fra Baurenfeinds hånd kendes – ud over talrige illustrationer i Niebuhrs værker – 3 breve, der nu er i Universitetsbiblioteket i Erlangen. Det første vidner om Baurenfeinds interesse for eksotiske planter, medens de to sidste er rejsebrev fra ekspeditionens ophold i Ægypten. Baurenfeind døde under overfarten til Bombay den 29. august 1763.

Bibliografi

Baurenfeind, Georg Wilhelm: 3 breve i Universitetsbiblioteket i Erlangen.

PETER (PETRUS, PEHR) FORSSKÅL (1732-1763)

*Biografi*⁴⁶

Botaniker og zoolog. Studerede teologi, filosofi og orientalske sprog i Uppsala og Göttingen, men var samtidig elev af Linné. På grund af sin for datiden kontroversielle afhandling „Tankar om den borgerliga friheten“ 1759 så han sig nødsaget til at søge udenlands og blev i oktober samme år som naturforsker knyttet til den planlagte danske ekspedition til Sydarabien. Her døde han 11. juli 1763 efter en banebrydende indsats inden for plantegeografien, trækfuglestudierne og i særlig grad marinbiologien, der var en helt ny videnskabsgren. Resultaterne af hans naturvidenskabelige indsats publiceredes posthumt af Carsten Niebuhr *Flora Aegyptiaco-Arabica* 1775 og hans hovedværk *Descriptiones animalium* 1775 med illustrationsbindet *Icones rerum naturalium* 1776. Af en nutidig ekspert, R. Spärck, vurderes *Descriptiones animalium* således: „Til trods for, at det drejer sig om notater og beskrivelser, der er blevet til under en besværlig rejse, og til trods for, at Forsskål kun havde begrænsede litterære hjælpemidler under ekspeditionen, brin-

⁴⁵ DBL¹, bd. 1, side 611; DBL², bd. 2, side 260-261; DBL³, bd. 1, side 501. – *Den Arabiske Rejse*, 1990, side 94-97.

⁴⁶ DBL¹, bd. 5, side 258-259; DBL², bd. 7, side 183-185; DBL³, bd. 4, side 494. – *Svensk Biografiskt Leksikon*, bd. 16, side 359-362. – T. Wolff i *Den Arabiske Rejse*, 1990, side 85-88. – Ib Friis i *The Plants of Pehr Forsskål's Flora Aegyptiaco-Arabica* / E.N. Hepper & Ib Friis. Kew : Royal Botanic Gardens, 1994, side 19-25.

ger det på en række punkter væsentligt nyt, dels gennem hans grundige og omhyggelige beskrivelser af nye slægter og arter, dels gennem de ikke få biologiske iagttagelser, værket indeholder, som viser ikke alene Forsskåls store iagttagelsesevne, men tillige gennem hans konstruktive tyndinger hans betydelige begavelse“.

Bibliografi

Forsskål, Petrus: Descriptiones animalium, avium, amphibiorum, piscium, insectorum, vermium, quae in itinere orientali observavit Pt. Forsskål. Post mortem auctoris edidit Carsten Niebuhr. Adjuncta est materia medica Kahirina atque tabula Maris Rubris geographica. – Hauniae, 1775.

Forsskål, Petrus: Flora Aegyptiaco-Arabica, sive descriptiones plantarum quas per Aegyptum inferiorem et Arabiam Felicem detexit, illustravit Pt. Forsskål. Post mortem auctoris edidit

Carsten Niebuhr. Acc. tabula Arabiae Felicis geographico-botanica. – Hauniae, 1775.

Forsskål, Petrus: Icones rerum naturalium, quas in itinere orientali depingi curavit Pt. Forsskål. Post mortem auctoris ad regis mandatum aeri incisae edidit Carsten Niebuhr. – Hauniae, 1776.

Forsskaal, Peter: Resa till lycklige Arabien. Petrus Forsskåls dagbok 1761-1763. Utg. av A. Hj. Uggla. Uppsala, 1950. På grundlag af kopi i Universitätsbibliothek, Kiel.

Håndskrifter erhvervet til Det kongelige Bibliotek:

Cod.Arab. CXIV: Farmakopé med Forsskåls noter og botaniske identifikationer

FREDERIK CHRISTIAN VON HAVEN (1727-1763)

Biografi⁴⁷

Orientalist. Studerede orientalske sprog hos J. D. Michaëlis i Göttingen og deltog på dennes anbefaling som titulær professor i den danske ekspedition til Jemen, hvor han døde 25.5.1763. Hans indsats resulterede i en udførlig rejsejournal og i indkøbet af 116 orientalske håndskrifter til Det kongelige Bibliotek i København.

⁴⁷ DBL¹, bd. 7, side 166; DBL², bd. 9, side 472-473; DBL³, bd. 6, side 106-107. – S. Rasmussen i *Den Arabiske Rejse*, 1990, side 92-93. – E. Løkkegaard 1992 (jf. note 31), side 492.

Bibliografi

Haven, Frederik Christian von: Reisejournal. 2 bd. Det kgl. Bibliotek, København.⁴⁸

Håndskrifter erhvervet til Det kongelige Bibliotek:

Cod.Aethiop.	CLXVII-CLIX-CLXX-	CCLX-CCLXIII-
Cod.Arab. LXVI-	CLXXII-	CCLXIV-CCLXV-
LXVIII-LXIX-LXX-	CLXIII-CLXXVII-	CCLXVI-CCLXVII-
LXXII-LXXIV-	CLXXXVII-	CCLXVIII-CCLXIX-
LXXIX-XC-XCIII-	CLXXXVIII-CXCVI-	CCLXX-CCLXXI-
XCVII-XCIX-C-CV-	CXCVIII-CXCIX-	CCLXXV-CCLXXVI-
CVI-CVIII-CX-CXI-	CCI-CCII-CCIII-	CCLXXVII-
CXII-CXIII-CXIV-	CCIV-CCV-CCVI-	CCLXXVIII-
CXXI-CXXIV-	CCVII-CCIX-CCXIV-	CCLXIX-CCLXXXI-
CXXVIII-CXXXIII-	CCXV-CCXVII-	CCLXXXII-
CXXXIV-CXXXV-	CCXIX-CCXX-	CCLXXXIII-
CXXXVI-CXXXVII-	CCXXI-CCXXIII-	CCLXXXIV-
CXXXVIII-CXXXIX-	CCXXIV-CCXXV-	CCLXXXV-
CXL-CXLI-CXLIII-	CCXXVI-CCXXXI-	CCLXXXVII-
CXLIV-CXLV-	CCXXXII-CCXXXV-	CCLXXXVIII-CCXC-
CXLVIII-CXLIX-CL-	CCXXXVII-CCXLIV-	CCXCII-CCXCIV-
CLI-CLIII-CLIV-CLV-	CCXLIX-CCLI-	CCXCVII-CCXCIX.
CLVI-CLVIII-CLIX-	CCLII-CCLIV-CCLV-	
Cod.Hebr. I-III-IV-V-VI-VII-VIII-IX: Gl. Testamenté		
Cod.Hebr. XI: De fem Mosebøger samt kortere tekster		
Cod.Hebr. XVII: De 12 store profeter		
Cod.Pers. [nr. ikke identificeret – mellem XCVI og CXXXI]: Poesi		

CHRISTIAN CARL KRAMER (1732-1764)

*Biografi*⁴⁹

Mediciner, disputerede 1760 på en afhandling om danske insekter systematiseret efter Linné. Fungerede som læge under den første del af den Arabiske Rejse. Kramer og Niebuhr nåede som de eneste af ekspeditionens medlemmer i live til Bombay, hvor Kramer nåede at hjælpe Niebuhr med hjemsendelse af indsamlet materiale fra Bombay via Trankebar til København, før Kramer døde 10. februar 1764. Han ses ikke at have efterladt sig nogen videnskabelige optegnelser.

⁴⁸ Ny kgl. Samling 133 fol. – Rejsejournalen og de deri beskrevne håndskriftkøb er nærmere behandlet i *Den Arabiske Rejse*, 1990, side 303-338.

⁴⁹ Ikke i DBL. – T. Wolff i *Den Arabiske Rejse*, 1990, side 93.

Bibliografi

Kramer, C. C.: Specimen insectologiæ Danicæ. – Hafniae, 1760.

CARSTEN NIEBUHR (1733-1815)

Biografi⁵⁰

Kartograf, deltager i den danske ekspedition til Sydarabien 1761-67. Studerede landmåling 1755-57 i Hamburg og 1757-60 i Göttingen. 1758 fik han tilbud om at deltage som astronom og naturhistoriker i den af professor J. D. Michaëlis, Göttingen, foreslåede danske ekspedition. Som forberedelse studerede han en række fag og særlig Tobias Mayers astronomiske system, specielt hans nye metode til geografiske længdebestemmelser. Niebuhr blev den eneste overlevende efter de øvrige ekspeditionsdeltageres død i 1763, men han gennemførte rejsen og nåede hjem i november 1767. Han havde fra Mokka og Bombay i 1763-64 sørget for hjemsendelsen af det indtil da indsamlede materiale, resultatet af såvel hans egen som af G. Baurenfeinds, P. Forsskåls og F. C. von Havens indsats, og vel hjemkommen skrev han de to store værker „Beschreibung von Arabien“, 1772, og „Reisebeschreibung nach Arabien und andern umliegenden Ländern“, I-II, 1774-78; III 1837. Samtidig forestod han bearbejdelsen og udgivelsen af Forsskåls efterladte noter. Niebuhrs „Beschreibung von Arabien“ fremstår som et af de betydeligste værker i det 18. århundredes orientalistik.

Bibliografi

Niebuhr, Carsten: Brev fra Bombay, 2. august 1764. – Publiceret i „Meddelelser fra Rigsbibliotekaren“, 35. årgang, nr. 4, 1984; side 47-49.

Niebuhr, Carsten: Beschreibung von Arabien. Aus eigenen Beobachtungen und im Lande selbst gesammelten Nachrichten abgefasst. – København, 1772.

Niebuhr, Carsten: Reisebeschreibung nach Arabien und andern umliegenden Ländern. Bd. 1-2. – København 1774-1778.

– Bd. 3 : C. Niebuhr's Reisen durch Syrien und Palästina, nach Cypern und durch Kleinasien und die Türkei nach Deutschland und Dänemark. Mit Niebuhr's astronomischen Beobachtungen und einigen kleineren Abhandlungen. – [Udg. af] J. N. Gloyer og J. Olshausen. – Hamburg 1837.

⁵⁰ DBL¹, bd. 12, side 194 ff.; DBL², bd. 16, side 608-611; DBL³, bd. 10, side 375-377. – T. Wolff i *Den Arabiske Rejse*, 1990, side 88-92. – F. Løkkegaard 1992 (jf. note 31), side 492. – *Reisebeschreibung*, 1992, side 885-918: translittereret genoptryk af sønnen Barthold Georg Niebuhrs biografi af Carsten Niebuhr, trykt 1816 i Kieler Blätter.

- : [Fotografisk nyoptryk heraf]; med D. Henze: Vorwort zum Nachdruck, pag. I-XXII. – Graz, 1968.
- : *Reisebeschreibung nach Arabien und andern umliegenden Ländern.* – Mit einem Vorwort von Stig Rasmussen und einem biographischem Porträt von Barthold Georg Niebuhr. – Zürich : Manesse Verlag, 1992. – 943 s. : ill., kort, portr. – Ny udgave i lille oktavformat, teksten transskriberet til moderne typer, let forkortet, især med hensyn til de astronomiske tabeller.

Håndskrifter erhvervet til Det kongelige Bibliotek:

Cod.Arab. CCC: Købmandsfortegnelse; Niebuhrs pas fra imamen af San'â'
Cod.Pers. XIX: Geografi

JOHAN CHRISTIAN KALL (1714-1775)

*Biografi*¹

Orientalist. Studerede 1732-35 i Jena. Kaldtes 1735 til hoffet i København som lærer for pagerne og, tre år senere, for kronprinsen. Udnævntes 1738 til professor i orientalske sprog ved Københavns Universitet. Foretog til brug for de Kennicottske samlinger kollation af de 7 hebraiske håndskrifter, der var erhvervet på Den Arabiske Rejse 1761-67, og publicerede en beskrivelse af disse håndskrifter 1766. Har desuden udgivet en arabisk grammatik for begyndere, og 1764 en annoteret udgave af Frederik Rostgaards *Arabum philosophia popularis*, samt mindre arbejder.

Bibliografi

- De voce [nby']. Diss. I-II. – Hauniæ, 1739-1741.
Observationes ad Proverbiorum loca quatuor obscuriora. – Hafniæ, 1742.
Diss. ad loca quinque Proverbiorum Salomonis. – Hauniæ, 1743.
R. Mosis Maimonidis de servis atque ancillis tractatus ex jure Judaico, cum versione et notis. Pars I. – Hauniæ, 1744.
In Cantici Deborahæ commata X & XI Diss. prior. – Hafniæ, 1751.
Philosophiæ Arabum popularis specimen I-IV. – Hafniæ, 1757-1760.
Samme i ét bind med titlen Arabum philosophia popularis sive sylloge nova proverbiorum a Jacobo Salomone Damasceno dictata, exceptit et interpretatus est Frid. Rostgaard. Edidit cum adnotationibus nonnullis Joa. Chr. Kallius. – Hafniæ, 1764.
Observationes ad loca quædam biblica. – Hafniæ, 1758.
In Jeremiæ c. XXX et XXXI commentaturus prolegomena ista (dum reliqua subsequantur) publice ventilabit. – Hafniæ, 1759.

¹ DBL¹, bd. 9, side 86; DBL², bd. 12, side 314-315; DBL³, bd. 7, side 575-576. – F. Løkkegaard 1992 (jf. note 31), side 489 og 492-493.

Fundamenta linguæ Arabicæ. In usum auditorii Hafniensis. – Hafniæ, 1760.
– 2. udg. 1818.

Ad Hebrææ linguæ grammaticam Danzianam commentatio critica prima. –
Hafniæ, 1762.

Prodromus examinis criscoos Houbigantianæ in codicem Hebræum. – Haf-
niæ, 1763.

I Joh. Dav. Michëlis' Literarischer Briefwechsel, bd. I, 1794, er trykt „Anmer-
kungen des Professor's Kall, die Instruction für die Dänischen Reisenden
nach dem glücklichen Arabien betreffend. An den Freyherrn von Bern-
storff. Kph. 26/8-1758.“

Håndskrifter erhvervet til Det kongelige Bibliotek:

Cod.Arab. LXXV: De fem Mosebøger

GEORG HJERSING HÖST (1734-1794)

*Biografi*⁵²

Etatsråd, historisk forfatter. Tog teologisk embedseksamen 1755, men
opgav den gejstlige løbebane og rejste 1760 til Marokko som kommis
ved det danske faktori, hvor han erhvervede betydelige arabiskkund-
skaber. Efter ophævelsen af Det danske afrikanske Kompagni 1768
kom han til Vestindien og senere til udenrigstjenesten i København.

Bibliografi

Efterretninger om Marókos og Fes, samlede der i Landene fra 1760 til 1768.
– København, 1779.

Nachrichten von Marókos und Fes, im Lande selbst gesammelt in den Jahren
1760-1768. Aus dem Dänischen übersetzt. – Kopenhagen, 1781.

Den Marokanske Kajsers Mohamed Ben Abdallahs Historie. – København,
1791.

Hele oplaget af en fremstilling af den marokkanske kejser Moulay Yazids
historie gik til grunde under Københavns brand 1795.

Håndskrifter erhvervet til Det kongelige Bibliotek:

Cod.Arab. CLX: Marokkos regenter, byen Fez' historie

Cod.Arab. CLXII: Mauritaniens historie

⁵² DBL¹, bd. 8, side 246; DBL², bd. 11, side 150-151; DBL³, bd. 7, side 68. – F.
Løkkegaard 1992 (jf. note 31), side 491-492.

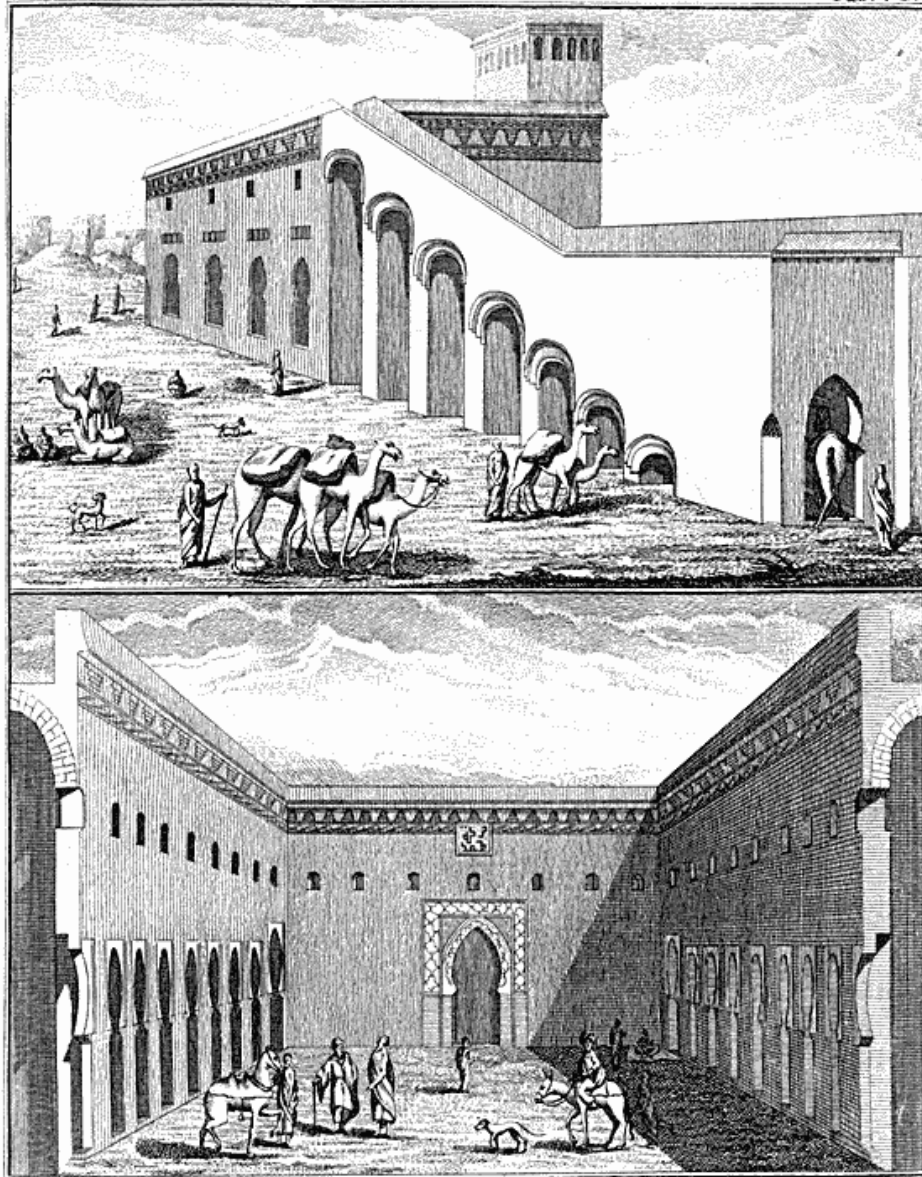

Fig. 3. Efterretninger om Marokos og Fes ..., 1779, tavle VI:

Kornmagasiner tegnet og opført danske bygmestre i Marrakesh i 1700-tallet. Høst skriver herom: „[...] saa og nogle Korn=Magasiner, hvoraf tvende sees TAB. VI, som ere teignede af W. Schröder, og opførte ved hans og de andre Danske Mesteres Hielp. Det ene er saaledes indrettet, at Camelerne kan med deres Korn=Sække gaae oven paa Huset, hvorfra Kornet løber ned i Magasinet igiennem smaa Huller, paa det Kongen ikke har nødig, hver Gang, at lade det aabne, og enten lade see, hvor megen Provision han har i Forraad, eller frygte for at bestieles. Det andet Magasin er meget større og kaldes Mohameds Korn-Lasnd, Ber Dra Mohamed, som med Kufiske Bogstaver er udhugget i en Steen over Døren.“

NICOLAI CHRISTOPHER KALL (1749-1823)

*Biografi*⁵³

Søn af J. C. Kall. Orientalist. 1769 teologisk kandidat, 1775 magister i orientalske sprog. 1775-1777 studierejse til Göttingen, Wien, Rom og Paris. 1776 professor ved Københavns Universitet, 1792-1793 og 1804-1805 rektor. Sin største indsats ydede han i universitetets styre og administration.

Bibliografi:

De Molecho ejusque cultu. Diss. – Hafniæ, 1769.

Qvædam circa Etymologias nominum qvorumdam priorum in Sacra Scriptura occurrentium. – Hafniæ, 1770.

Commentationis critico-philologicæ in Prophetam Haggæum, qva versiones antiqvæ inprimis sub examen vocantur. Partica I-III. – Hafniæ, 1771-1773.

Historia variarum apud Arabicos. – Havniæ, 1782.

De duplici plantarum sexu, Arabibus cognito. – Havniæ, 1782-1783.

JACOB GEORG CHRISTIAN ADLER (1756-1834)

*Biografi*⁵⁴

Orientalist, Generalsuperintendent. Studerede teologi og østerlandske sprog i Kiel, Bützow og Rostock. Kom 1779 til København og undersøgte i Det kongelige Bibliotek de derværende kufiske håndskrifter, over hvilke A. udarbejdede en beskrivelse. Var 1780-82 på studierejse til Tyskland, Holland, Frankrig og Italien, resulterende bl.a. i en række meddelelser om arabisk talesprog (fx i G. Wahls „Neue arabische Anthologie“, Leipzig 1791). Blev 1783 professor ved Københavns Universitet i syrisk. – Samtidig med sin akademiske karriere gjorde A. også gejstlig karriere, først som præst ved den tyske kirke på Christianshavn, siden som professor extr. i teologi og tysk hofpræst. 1792 blev A. Overkonsistorialraad og Generalsuperintendent i Slesvig, en stilling han bevarede til sin død på visitats i Gickau ved Lütjenburg 22. august 1834.

Bibliografi:

Sammlung von gerichtlichen jüdischen Contracten Rabbinisch und Deutsch. – Hamburg und Bützow, 1773. – 2. Auflage, Altona 1792.

⁵³ DBL¹, bd. 9, side 88.- DBL³, bd. 7, side 577-578. – F. Løkkegaard 1992 (jf. note 31), side 492, 494 og 495.

⁵⁴ DBL¹, bd. 1, side 101-105; DBL², bd. 1, side 129-132; DBL³, bd. 1, side 59-61. – F. Løkkegaard 1992 (jf. note 31), side 493-494.

- Iudæorum codicis sacri rite scribendi leges, ed recte æstimandos codices manu scriptos antiquos perutiles. E libello Thalmudico in Latinum conversas et adnotationibus necessariis explicatas eruditus examinandas tradit J.G.C. Adler. – Hamburg, 1779.
- Descriptio codicum quorundam cuficorum partes Corani exhibentium in bibliotheca Reg. Hafn. – Altona, 1780.
- Museum cuficum Borgianum Velitris. – Romæ, 1782.
- Collectio nova numorum cuficorum seu Arabicorum veterum, CXVI continens numos plerosque ineditos e museis Borgiano et Adleriano. Digesta et explicata J.G.C. Adler. – Hafniæ, 1792.
- Brevis linguæ Syriacæ institutio in usum tironum edita. – Hafniæ, 1783. – 2. udg. Altona 1784.
- Kurze Uebersicht seiner biblisch-kritischen Reise nach Rom. – Altona, 1783.
- Reisebemerkingen auf einer Reise nach Rom. Aus seinem Tagebuche herausgegeben von seinem Bruder J.C.G. Adler. – Altona, 1783. – 2. udg. 1784.
- Nonnulla Matthæi et Marci enunciata ex indole linguæ Syriacæ explicantur; adduntur observationes quædam in historiam utriusque evangelii. Prolusio, qua scholas suas aperiendas indicit J.G.C. Adler. – Hafniæ, 1784.
- Bibliotheca biblica seren. Württembergensium Ducis olim Lorckiana. Pars 1-4. – Altonæ, 1787.
- Novi Testamenti versiones Syriacæ simplex, Philoxeniana et Hierosolymitana. Denuo examinata et ad fidem codicum manu scriptorum bibliothecarum Vaticanæ, Angelicæ, Assemanianæ, Medicæ, Regiæ aliarumque novis observationibus atque tabulis ære incisis illustrata. – Hafniæ, 1789.
- Abulfedæ annales Muslemici, Arabice et Latine; opera Jo. Jac. Reiskii, sumptibus Pet. Fr. Suhmii. Nunc primum edidit J.G.C. Adler. I-V. – Hafniæ, 1789-1794.
- Nonnulla de vaticiniis veteris Testamenti de Christo. Prolusio. – Hafniæ, 1790.
- Breve til Johann David Michaëlis i Literarischer Briefwechsel von Joh. Dav. Michaëlis. Herausgegeben von J.G. Buhle, tome III, 1796, pp. 219-228, 228-237, 245-248, 265-270, 276-277.

19. århundrede

JENS LASSEN RASMUSSEN (1785-1826)

*Biografi*⁵⁵

Teologisk eksamen fra Københavns Universitet 1806, doktor 1811. Studierejse 1811-13 til europæiske universiteter, bl.a. i Paris, hvor han

⁵⁵ DBL¹, bd. 13, side 508-510. – DBL², bd. 19, side 223-224; DBL³, bd. 12, side 38-39. – F. Løkkegaard 1992 (jf. note 31), side 496.

kom under indflydelse af den franske skole af orientaler med førstehåndskendskab til levende arabisk sprog og kultur fra studieophold i Ægypten efter Napoleons invasion i 1798.

1813 blev J.L. Rasmussen lektor, 1815 professor i østerlandske sprog ved Københavns Universitet. Han har publiceret værker om hebraisk-filologiske og især om historiske emner. Den seriøst videnskabelige behandling af Islams historie og de tilhørende tekststudgivelser var omkring år 1800 i den indledende fase, og J.L. Rasmussen blev en af foregangsmændene på området. Hans to hovedværker om arabisk og islamisk historie (1817 og 1821) er udarbejdet på grundlag af indtil da upubliceret materiale i arabiske håndskrifter i Det kgl. Bibliotek og indeholder en række arabiske kildetekster med annoterede oversættelser.

Han var den første til at skrive om vikingernes handelsforbindelser med den islamiske verden. Afhandlingen herom (1814) betegnede et handelshistorisk nybrud og vakte betydelig international opmærksomhed. Som en udløber af denne interesse kan man se hans fremstilling af Det danske afrikanske Kompagnis historie (1818); det var i dette kompagnis tjeneste, G. Hj. Høst tilbragte otte år i Marokko.

Han var også den første danske orientalist, der underviste i arabisk talesprog, og parallelt hermed påbegyndte han en oversættelse af 1001 Nat, der er skrevet på arabisk folkemål, efter Calcutta I-udgaven. Der udkom kun ét bind før Rasmussens tidlige død, og der kom til at gå godt 100 år, før en samlet dansk oversættelse kunne udgives af J. Østrup. Af anden oversættelsesvirksomhed kan nævnes arabiske fortællinger og persiske digte af Hafiz, trykt dels i forskellige tidsskrifter, dels i en samlet udgave (1816).

Bibliografi

De monte Caf. Commentatio. Diss. – Havniæ, 1811.

Arabernes og Persernes Handel og Bekjendtskab med Rusland og Skandinavien i Middelalderen. – Kjøbenhavn, 1814. – Oversat til svensk, engelsk og fransk; 1825 o omarbejdet udgave på latin: De Orientis commercio cum Russia et Scandinavia medio aevo.

Kortfattet Hebraisk Sproglære. – Kjøbenhavn, 1815.

Digt og Eventyr fra Østerland. Af arabiske og persiske utrykte Kilder. Første Samling. – Kjøbenhavn, 1816.

Historia præcipuorum Arabum regnorum rerumque ab iis gestarum ante Islamismum. E codicibus manuscriptis Arabicis Bibliothecæ Regiæ Hauniensis collegit, latine vertit et animadversiones addidit J. L. Rasmussen. – Hauniæ, 1817.

- Konjugations- og Deklinations-Tabeller i det hebraiske Sprog som Anhang til den hebræiske Grammatik. – Kjøbenhavn, 1818.
- Det under Kong Frederik den Femte oprettede Danske Afrikanske Kompagnies Historie, af Arkivdokumenter udarbejdet. – Kjøbenhavn, 1818.
- Additamenta ad Historiam Arabum ante Islamismum, excerpta ex Ibn Nabatah, Nuveirio atque Ibn Koteibah. Arabice edidit et latine vertit J. L. Rasmussen. – Hauniæ, 1821.
- Hebraiske Konjugations- og Deklinations-Tabeller, samt Grundtrækkene af den hebraiske Grammatik. Til Brug for de lærde Skoler. – Kjøbenhavn, 1821. – 2. udg. ved Rasmus Rask 1828.
- Tusinde og Een Nat. Oversat af det Arabiske Sprog, efter den for første Gang i Calcutta trykte arabiske Text. Første Bind. – Kjøbenhavn, 1824.
- Annales Islamismi, sive Tabulæ synchronistico-chronologicæ Chalifarum et Regum Orientis et Occidentis. Accedente historia Turcarum, Karamanorum, Selguikidarum Asiæ minoris. Ak Kuvinii et Kara Kuvinii, Ghaderitarum. Ramadhanitarum, Derbenditarum, Sufiorum Persiæ, Uzbeci et Jeschbechi Chan. E codicibus manu scriptis Arabicis Bibliothecæ Regiæ Hauniensis composuit, latine vertit, edidit J. L. Rasmussen. – Hauniæ, 1825.

RASMUS KRISTIAN RASK (1778-1832)

*Biografi*⁵⁶

Sprogforsker. Studerede i København 1807-13. Fra 1808 var han tilige ansat ved Universitetsbiblioteket, først som ulønnet volontør; 1812 udnævntes han til amanuensis og 1814 til underbibliotekar. 1812 var han i Stockholm, 1813-15 opholdt han sig på Island, og 1816 drog han ud på sin lange rejse over Sverige og Finland til Skt. Petersborg, hvorfra han efter et ophold på godt et år fortsatte over Moskva og Astrakan til Kaukasus; herfra rejste han videre til Persien og Indien, hvor han i Bombay erhvervede en enestående samling håndskrifter på avestisk og pehlevi. Derfra rejste han over Madras og Trankebar til Ceylon og returnerede efter store vanskeligheder, bl.a. skibbrud, til København i 1823. Som vederlag for den ham ydede støtte overdrog han Det kgl. Bibliotek en samling på 50 håndskrifter på pali og singhalesisk. 1818 havde han fået titel af professor, og 1823 fik han tillagt en årlig understøttelse for 3 år. 1826 blev det ordinære professorat i orientalske sprog ledigt, men først 1831 udnævntes Rask til ekstraor-

⁵⁶ DBL¹, bd. 13, side 489 ff., specielt side 495-496; DBL², bd. 19, side 180-194; DBL³, bd. 11, side 646-651. – J. Rischel i *Sproggranskeren Rasmus Kristian Rask : forskerbedrifter og bristede forhåbninger*. Odense, 1987. 45 s. : ill. 1987.

dinær professor heri. 1829 var han rykket op til bibliotekar ved Universitetsbiblioteket.

Bibliografi:

Historien om de ti vizirer og hvorledes det gik dem med Kong Azad Bachts Søn. Oversat af Arabisk til Nyaarsgave for 1829.
Locmâni Sapientis Fabulæ XL. – Hafniæ, 1831.

Håndskrifter erhvervet til Det kongelige Bibliotek:

Cod.Georg.: Georgisk sproglære
Cod.Pers. CXL: Moghulsk historie; indskrifter
Avesta-mss.⁵⁷
Pali-mss.
Pehlevi-mss.

JACOB JACOBSEN DAMPE (1790-1867)

*Biografi*⁵⁸

Vandt 1808 guldmedalje for besvarelse af en prisopgave i æstetik. Tog 1809 teologisk embedseksamen og forsvarede 1812 disputats over etikken i Koranen. 1816 blev han skolebestyrer.

Var politisk aktiv for en fri forfatning og stiftede 1820 en forening til fremme af sine synspunkter. Han arresteredes og dømtes 1821 til døden for højforræderi og majestætsfornærmelse; straffen ændredes til livsvarigt fængsel, dels i Kastellet, dels på Christiansø. Han blev løsladt 1841, dog kun med tilladelse til at bo og færdes frit på Bornholm, og opnåede sin fulde frihed i 1848, da de principper, han havde kæmpet for, blev lagt til grund for det arbejde, der førte til junigrundloven 1849. Som kompensation og anerkendelse fik han tilkendt en beskedent årlig statsydelse.

Bibliografi:

Conspectus et æstimatio ethicæ Corani. Adjecto animadversionum philologicarum in Arabicos scriptores speciminæ. Dissertatio inauguralis. – Havniæ, 1812.

⁵⁷ De vigtigste af denne internationalt betydelige samling – der rummer de ældste eksisterende Avesta-håndskrifter – er publiceret i facsimile-udgaven i 12 bd. 1931-1944, udg. af Arthur Christensen: *Codices avestici et pahlavici*.

⁵⁸ DBL¹, bd. 4, side 169-171.- DBL², bd. 5, side 570-572. – DBL³, bd. 3, side 564-565. – Selvbiografi i *Fortælling om mit Fængsel og min Forviisning*, 1858. – F. Løkkegaard 1992 (jf. note 31), side 496-498.

CHRISTIAN TUXEN FALBE (1791-1849)

*Biografi*⁵⁹

Søofficer, arkæolog og numismatiker. 1820 udnævnt til generalkonsul i Tunis, 1833 i Grækenland. Deltog 1838 i den videnskabelige ekspedition til Karthago. 1842 tilknyttet det kgl. Mønt- og Medaillekabinet på Rosenborg. 1847 direktør for Vase-, Mønt- og Medaillekabinetet på Amalienborg.

Bibliografi:

Recherches sur l'emplacement de Carthage, suivie de renseignements sur plusieurs inscriptions Puniqes inédites, de notices historiques, géographiques etc. Avec le plan du terrain et des ruines de la ville dans leur état actuel, et cinq autres planches. – Paris, 1833.

Excursions dans l'Afrique septentrionale par les délégués de la société établie à Paris pour l'exploration de Carthage, ouvrage accompagné d'inscriptions et de planches en noir et en couleur, publié par la société. Premier fascicule: Relations d'une excursion de Bone à Guilma et à Constantine, par Sir Grenville Temple et le Chevalier Falbe. – Paris, 1838.

Håndskrifter erhvervet til Det kongelige Bibliotek:

Cod.Arab. CCLXXXVI: Arabisk poesi

Cod.Turc. III: Religiøse tekster

AUGUST FERDINAND MICHAEL VAN MEHREN (1822-1907)

*Biografi*⁶⁰

Studier af semitiske sprog i København, Leipzig og Kiel – i sidstnævnte by hos J. Olshausen, der sammen med N. Gloyer forestod udgivelsen af det tredje bind af Carsten Niebuhrs *Reisebeschreibung* 1837. Tog 1845 doktorgraden, blev 1851 lektor og 1854 professor i semitisk-orientalsk filologi.

Van Mehren genoptog studierne af arabisk sprog og kultur, efter at der siden J. L. Rasmussens død i 25 år ikke havde været danske orientaler med interesse herfor, omend der stadig var blevet undervist i arabisk og især i hebraisk. Videnskabeligt koncentrerede van Mehren sig om hidtil uopdyrkede felter, arabisk retorik, filosofi og geografi, men også på et andet område har han ydet en varig indsats: han

⁵⁹ DBL¹, bd. 5, side 41-42; DBL², bd. 7, side 555-556; DBL³, bd. 4, side 322-323.

⁶⁰ DBL¹, bd. 11, side 213-215. – DBL², bd. 15, side 435-438. – DBL³, bd. 9, side 486-488. – F. Løkkegaard 1992 (jf. note 31), side 500.

katalogiserede Det kongelige Biblioteks samlinger af arabiske, hebraiske, hindustanske (urdu), persiske, og tyrkiske håndskrifter. Tillige reviderede han Det kongelige Møntkabinetets samling af orientalske mønter og bidrog til tydning og beskrivelse af sjældenheder i udenlandske møntsamlinger.

Efter fuldførelsen af håndskriftkatalogen fordybede van Mehren sig i de islamiske geografers værker, og han gav (1857) en samlet fremstilling af den islamiske geografi og kosmografi (universbeskrivelse), før han (1864) udgav den arabiske geograf Shams al-Din al-Dimashqi's store værk.

Hovedvægten i den videnskabelige produktion kom imidlertid til at ligge på den arabiske filosofi, specielt Ibn Sina og Ibn Rushd.

Ibn Sina (på latin: Avicenna; 980-1037 e.v.t.) er den arabiske filosof, der fik størst indflydelse også på europæisk tænkning. Ibn Sina søgte at forene den græske filosofiske arv med islamisk kosmologi (læren om altet) og teologi i sin logisk ræsonnerede forståelse af gudsbegrebet og menneskets sjæl, og af forekomsten af åbenbaringer og profeter, samtidig med at han via mysticismen opretholdt et dybt personligt gudsforhold. Van Mehren behandlede en række af Ibn Sina's risålåt (afhandlinger, egl. sendeskrivelser), bl.a. om sjælen og om prædestinationen (det forudbestemte, skæbnen), og udgav (1889-1894) hans afhandlinger om islamisk mysticisme.

For Ibn Rushd (på latin: Averroës; 1126-1198 e.v.t.) var åbenbaringen og den filosofiske erkendelse begge sande, og hans hovedværker hævder harmonien mellem religion og filosofi: det er muligt ad fornuftens vej at nå til erkendelse af tilværelsens inderste væsen. Ibn Rushds hermed sammenhængende kommentarer til Aristoteles fik fra 1200-tallet langt større udbredelse i Europa end i den islamiske verden; det var Ibn Rushds værk, der gav Europa den første introduktion til Aristoteles og derved forårsagede en opblomstring af den europæiske middelalders filosofi. Van Mehren behandlede (1889) Ibn Rushds tækningsforhold til Ibn Sina og til den store islamiske filosofi-kritiske tænker, al-Ghazzali (1058-1111 e.v.t.), til hvem Ibn Rushd stod i et fundamentalt modsætningsforhold.

Trods et studieophold i Cairo 1867-1868 viste van Mehren kun begrænset interesse for den moderne orient og de kulturhistoriske perspektiver, studiet af den kunne give. Alligevel må han betegnes som den første danske all-round arabist i moderne forstand.

Bibliografi

- Epistola critica Nasifi al-Jazigi Berytensis ad De Sacyum. Versione latina et adnotationibus illustravit indicemque addidit A. F. Mehren, Hauniensis. Opus a Societate Orientali Germanica adiutum. – Disp. – Lipsiae, 1848.
- Codices Hebraici et Arabici Bibliothecæ regiæ Hafniensis enumerati et descripti. – Hafniæ, 1851.
- Die Rhetorik der Araber, nach den wichtigsten Quellen dargestellt und mit angefügten Text- auszügen, nebst einem Literatur-Geschichtlichen Anhang versehen. – Kopenhagen-Wien, 1853.
- Codices Persici, Turcici, Hindustanici etc. Bibliothecæ regiæ Hafniensis enumerati et descripti. – Hafniæ, 1857.
- Fremstilling af de islamitiske Folks almindelige geographiske Kundskaber, med særligt Hensyn til de nordlige og sydlige Kystlande af den dem bekendte Jordens Halvkugle. – I: Annaler for Nordisk Oldkyndighed og Historie, 1857, s. 3-229.
- Syrien og Palestina : Studie efter en arabisk Geograph fra Slutningen af det 13de og Begyndelsen af det 14de Aarhundrede. – København, 1862.
- Den Pyrenæiske Halvø : Sammenlignende geographisk Studie efter Shems-ed-Din-Dimishqui og Spansk-arabiske Geographer . – København, 1864.
- Cosmographie de Chems-ed-Din Abou Abdallah Mohammed ed-Dimichqui. Texte Arabe. – Copenhague, 1866.
- Cahirah og Kerafat : Historiske Studier under et Ophold i Ægypten 1867-68. – København, 1870. – Fransk oversættelse i Mélanges Asiatiques IV, Skt. Petersburg 1869-1871.
- Et Par Bidrag til Bedømmelse af den nyere Folkelitteratur i Ægypten. – I: Oversigt over Det kgl. danske Vidsk. Selskabs Forhandlinger. – Kjøbenhavn, 1872. – Indhold: Abû Schadûfs Klagesang og romanen om Abû Zaid.
- Manuel de la cosmographie du moyen-âge, trad. de l'Arabe, etc., et accompagné d'éclaircissements. – Copenhague, 1874.
- Islams Reform ved Abu-l-Hasan el-Ashari i Slutningen af det 3. Aarhundrede H. og Udsigt over denne Religions videre Udvikling. – I: Oversigt over Det kgl. danske Vidsk. Selskabs Forhandlinger. – Kjøbenhavn, 1877. – Udførligere fransk version i Travaux du 3. congrès des Orientalistes, St. Péterbourg 1876.
- Les rapports de la philosophie d'Avicenne avec l'Islam. – I: Le Muséon, 1883.
- Vues d'Avicenne sur l'astrologie et sur le destin. – I: Le Muséon, 1885.
- Traité mystiques d'Abou Ali al-Hosain b. Abdallah b. Sinâ ou d'Avicenne. – Leiden, 1889- 1894.

FRANTS PEDER WILLIAM BUHL (1850-1932)

*Biografi*⁶¹

Teologisk embedseksamen 1874 efter studier i Det gamle Testamente og i semitiske sprog, især arabisk, under A. F. van Mehren. Fortsatte studier i Wien og Leipzig førte til disputatsen i 1878. Buhl blev docent 1880, professor ved Københavns Universitet 1882 i teologi med Det gamle Testamente som fag. 1890 blev han professor ved Leipzigs universitet, hvorfra han vendte tilbage til København ved van Mehrens afsked 1898 for at efterfølge denne som professor i semitisk-østerlandske sprog.

Buhls særlige interesse gjaldt topografiske og sociale forhold i det gamle Israel, om hvilke han skrev flere værker, der blev højt værdsatte håndbøger (1896, 1899). Et hovedværk inden for de gammeltestamentlige studier er Buhls fremstilling af det israelitiske folks historie (1893 og senere). Heri redegjorde han for de bibelkritisk kildesondrende synspunkter, som han selv oprindelig var stærkt skeptisk overfor, men som vandt bred videnskabelig tilslutning i sidste tredjedel af 1800-årene. Et resultat af Buhls dybtgående gammeltestamentlige studier var også den oversættelse til dansk af Det gamle Testamente, som han under medvirken af andre udgav 1910; denne oversættelse blev lagt til grund for den autoriserede bibeloversættelse af 1931.

I Leipzig var det blevet overdraget Buhl at bearbejde og nyudgive W. Gesenius' store bibelsk-hebraiske og aramæiske leksikon, som i generationer har været det vigtigste sprogvidenskabelige hjælpemiddel til studiet af Det gamle Testamente. 12. udgave udkom under Buhls redaktion i 1895, og værket blev revideret og udvidet indtil den 17. udgave, der senest er optrykt 1962.

Sideløbende hermed har Buhl studeret den ældre arabiske litteratur, særligt Koranen, resulterende (1903) i en kildeanalytisk beskrivelse af profeten Muhammads liv og udvikling, en oversættelse af udvalgte dele af Koranen (1921), og en fremstilling (1924) af Koranens tilblivelse og budskab. Om det tidlige islamiske trossamfund har han skrevet to studier (1910, 1921) over profetens svigersøn Ali og hans efterkommeres krav på kalifatet; over den senere Islam har han givet en oversigt (1914). Buhl har ydet talrige bidrag om Islams ældste tid

⁶¹ DBL², bd. 4, side 340-344. – DBL³, bd. 3, side 61-64. – *Teologisk Tidsskrift*, 1925, side 273-291, her også komplet bibliografi. – F. Løkkegaard 1992 (jf. note 31), side 500 ff.

til det autoritative leksikon *Enzyklopädie des Islam*, der udkom 1913-1936 og sammenfattede hele den indtil da indvundne viden om Islams verden; en ny udgave begyndte at udkomme i 1954 og er nu i 1995 nået til bogstav M.

Bibliografi

- Sproglige og historiske Bidrag til den arabiske Grammatik. Disp. – København, 1878.
 Den gammeltestamentlige Skriftoverlevering. – København, 1885.
 Kanon und Text des Alten Testaments. – Leipzig, 1891.
 Geschichte der Edomiter. – Leipzig, 1893.
 De messianske Forjættelser i det gamle Testamente. – København, 1894.
 [Jesaja-oversættelse med kommentar]. – 1894.
 Til Vejledning i de gammeltestamentlige Undersøgelser. – København, 1895.
 Wilhelm Gesenius: Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament. – Leipzig, 1895. – 12.-17. udg. 1895-1921.
 Geographie des Alten Testaments. – Leipzig, 1896.
 Die socialen Verhältnisse der Israeliten. – Berlin, 1899.
 Psalmerne, oversatte og fortolkede. – København, 1900.
 [Oversættelse af Det gamle Testamente til dansk]. – København, 1910.
 Muhammeds Liv. – København, 1903. – Tysk udg. 1930.
 Alidernes Stilling til de shi'itiske Bevægelser under Umajjaderne. – København, 1910.
 Muhammedanismen som Verdensreligion. – København, 1914.
 'Ali som Prætendent og Kalif. – København, 1921.
 Muhammeds religiøse Forkyndelse efter Quranen. – København, 1924.
 Oversættelse af Det gamle Testamente 1910, og et udvalg af Koranen 1921 (genoptrykt 1954).

JOHANNES ELITH ØSTRUP (1867-1938)

*Biografi*⁶²

Tog skoleembedseksamen i græsk, latin og dansk 1890, men havde samtidig læst sammenlignende sprogvidenskab og sanskrit hos de førende danske kapaciteter på disse områder, samt semitiske sprog hos van Mehren. Erhvervede doktorgraden 1891 på en afhandling om 1001 Nat, rejste 1891 til Ægypten og Syrien, hvorfra han vendte hjem på hesteryg i august 1893. Søgte 1898 van Mehrens professorat i kon-

⁶² DBL¹, bd. 19, side 414-415. – DBL², bd. 24, side 601-605. – DBL³, bd. 16, side 214-216. – Faglig selvbiografi i *Erindringer*, 1937. – F. Løkkegaard 1992 (jf. note 31), side 500 ff.

kurrence med F. Buhl, men blev i stedet midlertidig docent i semitisk sprog og litteratur. Det midlertidige docentur varede, indtil der i 1918 blev oprettet et ekstraordinært professorat i islamisk kultur til Østrup.

I kontrast til sine tidligere og samtidige kolleger lagde Østrup hovedvægten på den moderne orient's sprog, kultur og samfundsforhold. På grundlag af egne erfaringer kunne han undervise i moderne arabisk talesprog (ægyptisk og syrisk) og i osmannisk tyrkisk. Samtidig anvendte han sine egne iagttagelser i felten til belysning af overleveret kulturgods, herunder en efterprøvning af Kyros' marchrute som angivet i Xenofons *Anabasis* (1895) og af al-Kindi's beskrivelse af Ægypten fra det 9. århundrede e.v.t. (1896). Opholdet i Syrien har endvidere givet stof til udgivelsen (1897) af en samling folkefortællinger i transskription med annoteret oversættelse til fransk. Bryllupsskikke i det moderne Syrien kunne ifølge Østrup belyse steder i Højsangen, som han oversatte til dansk (1900); og i en afhandling om de orientalske høflighedsformer (1927) påvistes deres oprindelige, bagvedliggende praktiske formål.

Østrup gjorde en stor indsats for at formidle Nærøstens kultur til den danske offentlighed: han oversatte en række fortællinger (1889, 1890; 1925), digte (1889; 1903) og skyggespil (1901), ligesom han skrev populære bøger om samtidens orient, især de udenrigspolitiske forhold i regionen.

Inden for oversættelsesvirksomheden er hovedværket hans omtrent fuldstændige oversættelse af 1001 Nat (6 bind, 1927-1928); udeladt er et større antal af de oftest middelmådige digte og enkelte steder af vittigt erotisk indhold, som skønnedes for skrappt for 1920'ernes danske publikum (E. Littmanns næsten samtidige tyske oversættelse anfører sådanne steder på latin!).

Som Buhl skrev også Østrup artikler til *Enzyklopädie des Islam* (1913 ff.), og i lighed med van Mehren viede han numismatikken betydelig interesse. Han beskrev de kufiske mønter fra Terslev-fundet (1913-1914) og katalogiserede Nationalmuseets store samling af arabiske og tyrkiske mønter (1938).

Østrups farverige personlighed genspejles i hans beskrivelse af rejsen til Ægypten og Syrien (1894) og i erindringerne (1937), hvis sidste kapitler omhandler Østrups udenrigspolitiske engagement og lejlighedsvis diplomatiske opgaver.

Bibliografi

- Arabiske Sange og Eventyr. – København, 1889.
 Fra Orientens Nutid. – København, 1890.
 Studier over Tusind og en Nat. – København, 1891. – Disputats. – Russisk udg. 1905, tysk 1925.
 Skiftende Horisonter. – København, 1894.
 Historisk-topografiske Bidrag til Kendskabet til den syriske Ørken. – København, 1895.
 Umar ibn Muhammed al-Kindi's Beskrivelse af Ægypten. – København, 1896.
 Contes de Damas. – Copenhague, 1897.
 En tyrkisk Skygekomedie, indledet og oversat. – København, 1901.
 Tyrkisk Folkepoesi. – København, 1903.
 Arabiske Krøniker til Korstogenes Periode (1098-1193), oversatte efter Ibn-el-Athir og Abu-Schamah. – København, 1906.
 Islam. Den muhammedanske Religions Historie. – København, 1914.
 Islam i det nittende Aarhundrede. – København, 1923.
 Orientaliske Høflighedsformer og Høflighedsformler. – København, 1927. – Tysk udg. 1929.
 Tusind og en Nat. I-VI. – København, 1927-1928.
 Maurerne og Marokko. – København, 1928. – Tysk udg. 1928.
 Det nye Ægypten. – København, 1929.
 Det nye Tyrki. – København, 1931.
 Arabiens Historie. – København, 1933.
 Catalogue des monnaies Arabes et Turques du Cabinet Royal des Médailles de Musée National de Copenhague. – Copenhague, 1938.

JOHANNES PEDER EJLER PEDERSEN (1883-1974; her medtaget som forbindelsesled til nutiden)

*Biografi*⁶³

Tog 1908 teologisk embedseksamen efter studier, der også omfattede arabbisk og aramæisk hos F. Buhl. Studerede 1909-1912 assyriologi og arabisk i Leipzig, Leiden og Budapest. Han erhvervede doktorgraden 1912 på en afhandling, der forbandt hans oldsemitiske og arabiske interesser og samtidig foregriber de senere studier af samfunds- og retsforhold i Den nære Orient. 1916 blev han docent, 1922 professor i semitisk-østerlandsk filologi efter Buhls afgang.

Pedersens første store værk undersøgte – ud fra en helhedsforståelse

⁶³ DBL³, bd. 16, side 214-216. – *Københavns Universitets Årbog*, 1978, side 459-463. – *Det kgl. danske Videnskabernes Selskabs oversigt 1978-1979*, her komplet bibliografi side 75-81. – F. Løkkegaard 1992 (jf. note 31), side 504-505.

af den kulturkonstituerende sammenhæng mellem samfund og sjæleliv – grundbegreberne i livsopfattelsen i det gamle Israel (1920), som hidtil var blevet opsummeret under begreberne animisme og totemisme. I fortsættelse heraf gav han (1934) en helhedsfremstilling af Israels hellighedsbegreb.

Han rejste 1920-1922 i Ægypten, Syrien og Palæstina. I Ægypten studerede Pedersen sproget og det religiøse liv, mystikernes øvelser og især den islamiske lærdomstradition, som det lykkedes ham at studere på nærmeste hold i al-Azhar moskéen, der stadig er den islamiske verdens religiøse lærdomscenter. I årene efter hjemkomsten centrerede hans produktion sig om islamisk lærdomshistorie (1922) og mystik (1923; 1961), samt om Islams tilblivelse (1924) og kultur (1928, 1946).

Også Pedersen ydede bidrag til *Enzyklopädie des Islam*: hans artikel om moskéen i Islam er en hel afhandling om dette både religiøse og sociale midtpunkt i det islamiske samfund.

Sprogvidenskabeligt har Pedersen fremsat nye sprogpsykologiske synspunkter på grammatiske forhold i hebraisk (1926), baseret på sine dybtgående undersøgelser af semitisk livsopfattelse og støttet af et grundigt kendskab til både klassisk arabisk og moderne arabisk talesprog. Forhold i arabisk digtning har han inddraget i en analyse af Prædikerens Bog (1931).

Han behandlede tillige bredere semitiske emner som indskrifter (1928, 1950) og nyfundne nordvestsemitiske tekster (1941). I to religionshistoriske artikler (1955) belyses grundlæggende almene problemstillinger, som de afspejles i de nærorientalske religioner.

Bibliografi

Bibelbog for Skole og Hjem. – København, 1909. – Sammen med Edv. Lehmann.

[Oversættelser af Ruths og Esthers bøger]. – I den af F. Buhl udgivne oversættelse af Det gamle Testamente, 1910.

Den semitiske Ed og beslægtede Begreber samt Eders Stilling i Islam. Disp. – København, 1912. – Forøget tysk udg. 1914.

Israel I-II. Sjæleliv og Samfundsliv. – København, 1920. – 2. udg. 1934. – Engelsk udg. 1926.

Al-Azhar, et muhammedansk Universitet. – København, 1922.

Muhammedansk Mystik. En Samling Texter, oversat og forklaret. – København, 1923.

Islam, dens Tilblivelse og Udvikling. – København, 1924. – 2. reviderede udg. 1948.

- Hebræisk Grammatik. – København, 1926. – 8. udg. 1968.
 Islams Kultur. – København, 1928.
 Inscriptiones semiticae. – Oslo, 1928.
 Israel III-IV. Hellighed og Guddommelighed. – København, 1934. – Engelsk udg. 1940.
 Die Krt Legende. – I: Berytus, 1941.
 Den arabiske Bog. – København, 1946. – Engelsk udg. 1984.
 The Fall of Man. – I: Festskrift til Mowinckel, 1955.
 Wisdom and Immortality. – I: Vetus Testamentum, 1955.
 Al-Sulami's Tabaqât al-súfiyyah. – Leiden, 1961.

Sammenfatning

Den danske udforskning af Islams verden følger videnskabens generelle udviklingsforløb fra et kuriosasynspunkt over 1600-årenes beskrivende og 1700-årenes systematiserende synsvinkel, gennem 1800-årenes begyndende beskæftigelse med Islam på religionens og kulturens egne betingelser til nutidens kompleksitet i synet på Den nære Orient: der ses en stadig skiften mellem den abstraherende nyttebetragtning – hvad kan benyttes til forklaring af kristendommens grundlag? hvad kan bruges til fremme af europæiske interesser? – og betoningen af den fælles arv fra oldtidskulturerne og det fælles tankegods.

Hvor Olearius i 1630'erne var fast forankret i sin tids kristent polemiske holdning til Islam og alligevel kunne give objektive beskrivelser af stort og småt i det persiske samfund og den kultur, han ved et tilfælde mødte, havde deltagerne i Den Arabiske Rejse 1761-1767 på forhånd fået pålagt neutralitet i religionsspørgsmål i tilgift til en udførlig videnskabelig instruks for ekspeditionens forskningsopgaver.

Og hvor Petræus i 1650'erne og 1660'erne rettede sin videnskabelige energi mod de orientalsksprogede versioner af Den hellige Skrift, der stod i centrum af hans personlige univers, og hvor gammeltestamentlige hensyn endnu i 1756 lå til grund for den oprindelige skitse til Den Arabiske Rejse, har 1800-årenes udforskere af Den nære Orient kunnet lægge hovedvægten på det sprogvidenskabelige aspekt (Rasmussen, Buhl), samtidig med at den islamiske verden blev et studieobjekt i sin egen ret (van Mehren, Østrup; også Rasmussen, Buhl), idet dog interessen for den samtidige Orient seriøst kun blev dyrket af få (Rasmussen, Østrup).

I 1900-årenes første halvdel kunne disse forskelligartede betragtningsmåder integreres til religions- og kulturhistoriske helhedsfrem-

stillinger (Pedersen) med langt historisk perspektiv og forståelse for de parallelle, omend tidsforskudte udviklingsforløb.

De store ekspeditioners tid begrænser sig til 1600- og 1700-årene, med Den Arabiske Rejse som videnskabeligt højdepunkt. Handelsinteresser motiverede Olearius' rejse til Rusland og Persien, som også Nordens rejse op ad Nilen og Hösts ophold i Marokko. I 1800-årene begyndte videnskabsmænd at foretage individuelle studierejser til Den nære (og fjernere) Orient, og deres videnskabelige produktion blev mindre styret af overordnede ydre hensyn og kunne – som endnu i dag – i stedet udvikle sig efter en indre logik i den enkeltes forskningsforløb.

SUMMARY

STIG T. RASMUSSEN: *Danish Oriental Studies (Arabic and Islamic) in the 17th-19th centuries: A bio-bibliographical view*

The aim of the article is to shed light upon the development of Oriental studies in Denmark through a consideration of biography, bibliography, and the provenances of our Oriental manuscripts. In the introduction is given a brief historical survey of the collections of Oriental manuscripts in The Royal Library along with a sketch of the development of Oriental studies in Denmark. The main part of the text is constituted by short biographies of distinctive personalities, followed by bibliographic inventories of their monographs and lists of Oriental manuscripts which were acquired by them or are in some way connected with their names. References (in note 1 and 5) are given also to two treatments in English of related matters. Summing up the author finds that the Danish exploration of the world of Islam follows the general tendency in scholarship from an interest in curiosities to the 16th century's descriptive efforts and the systematizing approach of the 17th century, and then to the beginnings of the intrinsic interest in Islam as a religion and culture in its own right in the 18th century to the complexity of the contemporary view of the Near East: there is a constant shifting between the abstract utility criteria – what is useful for explaining the basis of Christianity? what can serve to promote European interests? – and an emphasis on the common heritage from the classical cultures and the common intellectual background.